

УДК 343.2

О. С. Олійник,

канд. юрид. наук, доц., доцент
кафедри кримінального права та
процесу Київського національного
економічного університету
ім. Вадима Гетьмана

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Стаття присвячена питанню втілення в законодавстві зарубіжних країн такого основоположного принципу кримінального права як принцип законності. Авторка наголошує, що принципи уособлюють собою динамічність суспільних і правових процесів, а значить, головне – прояв їх сутності. Від правильного, істинного теоретичного розуміння принципів безпосередньо залежить і їх втілення в життя. Законність, у свою чергу, є одним з основоположних принципів організації державного і суспільного життя, які представляють, по суті, фундаментальну ідею правової держави і демократії. Ідея законності є базисним елементом будь-якої демократичної держави. Авторка статті переконана, що у законності концентровано виражена властивість права щодо протистояння сваволі в процесі впорядкування суспільних відносин. У правовій державі законність (правозаконність) має виступати гарантією правомірності застосованого примусу, тим більше що галузь кримінального права є найсуворішою галуззю права. Водночас, законодавці різних країн, втілюючи цей принцип, використовують різні форми та методи, що не завжди йде на користь діяльності існуючих у країні правозастосовних органів. Норми про кримінальну відповідальність, на переконання авторки, мають бути сконцентровані у законодавчих актах, прийнятих вищим законодавчим органом держави. Водночас, під час дослідження з'ясовано, що в цілому ряді держав (наприклад, в США, Франції, ФРН) навіть підзаконний акт може виступати джерелом кримінального права. Також у статті зазначається, що відносно прецедентів (які є джерелом кримінального права окремих держав) можна констатувати, що в даний час важко знайти судові рішення, яким криміналізується і пеналізується будь-яке діяння замість закону або підзаконного акту навіть в країнах, що належать до англо-американської правової сім'ї.

Ключові слова: принцип законності, правова держава, джерела кримінального права, судовий прецедент.

Постановка проблеми. Як зазначається в літературі, термін «принцип» (від лат. *principium* – початок, першооснова) сприйнятий усіма науками, в

тому числі юриспруденцією, і означає основні, загальні, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і істотні властивості. Теоретичну і практичну значимість цього поняття, а точніше категорії – переоцінити неможливо. Від правильного, істинного теоретичного розуміння принципів безпосередньо залежить і їх втілення в життя. І як завжди критерієм істинності будь-якого вчення, теоретичного положення, виробленого наукою, залишається практика.

Особливо важливе значення мають правові засади, тому що тільки право є єдиним базовим загальносоціальним, універсальним, інтегративним, обов'язковим, охоронюваним державою, справедливим і таким, що постійно вдосконалюється, регулятором усіх життєво важливих суспільних відносин.

Принцип законності відіграє в даному випадку ключову роль, адже він визначає: які діяння визнаються злочинами; які покарання мають застосовуватися до осіб, які їх вчинили; розмір цих покарань тощо. І дуже важливо, щоб конфліктів між нормами, які визначають згадані вище поняття, не виникло, щоб останні були сконцентровані, в ідеалі звичайно, в одному законодавчому акті. При цьому в даному випадку мова не йде про неможливість чи заборону використання бланкетних норм. Так, у деяких країнах, як показало наше дослідження, законодавець або безпосередньо правозастосовні органи відійшли від зазначених постулатів, що не могло не позначитися на якості всього процесу правозастосування.

Слід пам'ятати, що кримінальне право, як галузь права, вимагає найґрунтовнішого і зваженого підходу до втілення таких першооснов у законодавство про кримінальну відповідальність, адже це найсуворіша галузь законодавства і вона більшою мірою, ніж інші, має інструментарій для істотного обмеження прав і свобод людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій . Дослідженню природи окремих принципів кримінального права, їх характеристики, вивченню їх ознак і властивостей, втіленню в Основному Законі України і в Законі Украї-

ни про кримінальну відповідальність присвятили свої роботи такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: П. С. Берзін, В. О. Гацелюк, О. О. Дудоров, С. Г. Келіна, В. М. Кудрявцев, М. А. Малигіна, М. В. Мазур, В. В. Мальцев, В. О. Навроцький, В. Д. Філімонов, Д. Ю. Фісенко, Е. Е. Чередниченко, К. В. Шундіков і багато інших.

У той же час, згадані вище автори не досліджували поставлене нами питання у вказаному ракурсі. Тому існує необхідність дослідити природу, властивості та способи втілення цього принципу в праві зарубіжних країн ґрунтовніше.

Так, П. С. Берзін у своїх роботах запропонував класифікацію принципів і дав їм коротку характеристику. О. О. Дудоров та М. В. Мазур розглянули порівняльну характеристику окремих принципів і розкрили їх природу. Д. Ю. Фісенко дослідила спеціальні принципи кримінального права і дала їм характеристику. С. Г. Келіна і В. Н. Кудрявцев ґрунтовно вивчали проблематику загальних і спеціальних принципів кримінального права, але ще за радянських часів.

Метою статті є виявлення закономірностей формулювання та втілення принципу законності у законодавстві зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Принцип законності, відповідно до якого злочинність і караність діяння встановлюються тільки законом (*nullum crimen, null poena sine lege*), є основоположним у кримінальному праві. Цей принцип передбачає, що тільки закон як акт, прийнятий у встановленому порядку вищим законодавчим органом державної влади, може містити норму, що описує ознаки конкретного злочинного діяння і встановлює вид і розмір покарання за його вчинення. Інакше кажучи, в точній відповідності з принципом законності жодний підзаконний акт або прецедент не може встановлювати злочинність і караність діяння.

Законність є одним з основоположних принципів організації державного і суспільного життя, які представляють, по суті, фундаментальну ідею

правової держави і демократії. Ідея законності є базисним елементом будь-якої демократичної держави. У найзагальнішому розумінні законність – це певний режим суспільного життя, метод державного керівництва, що складається з організації суспільних відносин за допомогою видання і неухильного дотримання законів і інших правових актів¹.

Якщо відійти від згаданих в літературі, пов'язаних з типом праворозуміння, розбіжностей у численних дефініціях, законність розуміють як фундаментальну юридичну категорію, що є критерієм правового життя суспільства і громадян. Це «комплексне політико-правове явище, що відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави»²; законність також розглядають як «принцип, метод та режим суворого, неухильного дотримання, виконання норм права всіма учасниками суспільних відносин»³.

У законності концентровано виражена властивість права щодо протистояння сваволі в процесі впорядкування суспільних відносин⁴. У правовій державі законність (правозаконність) є гарантією правомірності застосованого примусу⁵; це явище в повному обсязі може існувати тільки за демократичних правових режимів, які здатні забезпечити прийняті закони, які відповідають сутності права⁶.

Необхідно зазначити, що саме таке розуміння сутності принципу законності переважає у вітчизняному праві.

Разом із тим у деяких державах (наприклад, в США, Франції, ФРН) підзаконний акт також виступає джерелом кримінального права, що, безумов-

---

¹ Кудрявцев В. Н. Законность: содержание и современное состояние. *Законность в Российской Федерации*. Москва: Спарк, 1998. С. 209.

² Бобровник С. В. Законність. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 274.

³ Теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. Москва: Юрист, 1997. С. 209.

⁴ Явич Л. С. Сущность права. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1985. С. 156.

⁵ Оніщенко Н. Принцип законності: природа та сутність в умовах демократичних змін. *Віче*. 2012. № 12. С. 3.

⁶ Малеин Н. С. О законности в условиях переходного периода. *Теория права: новые идеи*. Москва: Изд-во ИГиП РАН, 1995. Вып. 4. С. 26–32.

но, вносить корективи в розуміння принципу законності в цих країнах. Виходить, що будь-який законодавчий акт, прийнятий в установленому порядку, є повноцінним джерелом кримінального права. Що стосується прецедентів, то наразі важко знайти судові рішення, яке криміналізує і пеналізує будь-яке діяння замість закону або підзаконного акту навіть в країнах, що належать до англо-американської правової сім'ї. Законність покарання проявляється в тому, що вид і розмір покарання точно (хоча б в рамках відносно визначеної санкції) встановлюються в санкції статті Особливої частини. Однак у кримінальних кодексах багатьох країн санкції містять лише вид покарання, а не його розмір, що, на нашу думку, надає більше дискреційних повноважень правозастосовним органам.

Так, наприклад, у Кримінальному кодексі *Японії* формулювання принципу законності відсутнє. Водночас, розглядуваний нами принцип сформульований в конституції – акті, що стоїть в ієрархії законодавства вище, ніж КК. Конструкція «немає злочину і немає покарання без вказівки в законі» вибудовується на фундаменті саме конституції. Цей принцип закладений в статтях 31, 39 і 36 Конституції Японії. Стаття 31 визначає: «Ніхто не може бути позбавлений життя чи свободи або бути підданий іншому кримінальному покаранню інакше як відповідно до процедури, встановленої законом». Згідно зі ст. 39, «ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за діяння, яке було законним у момент його вчинення, або за дію, стосовно якої він уже був визнаний невинуватим». Нарешті, ст. 36 передбачає, що «категорично забороняються тортури, що застосовуються публічними посадовими особами, і жорстокі кримінальні покарання». Отже, цими статтями регламентуються і деякі моменти, що стосуються кримінально-процесуального права.

Доктрина японського кримінального права наголошує на існуванні принципів, «похідних» від принципу законності. Такі «похідні» принципи зазвичай розглядаються як складові базового принципу законності. Серед них

називають: 1) виведення особи з-під дії загального кримінального права; 2) заборона вироків за аналогією; 3) непідсудність на підставі зворотної сили закону; 4) заборона кримінальних покарань з абсолютно нефіксованим строком. Сугіяма і Ваті пояснюють появу «похідних» принципів необхідністю забезпечити реалізацію такої функції кримінального права, як гарантування свободи, і інтерпретують їх походження як продовження принципу «немає злочину і немає покарання без вказівки на це в законі»⁷.

Наведена позиція щодо розуміння сутності принципу законності є загальном правильною й відповідає положенням вітчизняної правової доктрини.

У США принцип законності розуміють ширше. Він означає, що кримінальна відповідальність і покарання можуть ґрунтуватися лише на виданому до вчинення діяння і викладеному з достатньою точністю і ясністю законодавчому акті, аналогія права в даному випадку є неприпустимою.

З одного боку, ознайомлення з кримінальним законодавством США, формує враження, що визнання судами діянь злочинами – справа минулого і, майже всі фелонії загального права і більшість місдимінорів – кодифіковані. Водночас, деякі суди мають право розширювати визначення існуючих злочинів, включаючи статутні, тобто передбачені законодавством.

Так, в силу різного роду законодавчих застережень суди мають можливість здійснювати повністю або частково регулювання тих чи інших питань або навіть інститутів Загальної частини кримінального права. Наприклад, в КК штату Вісконсін слідом за положенням про скасування злочинів загального права сказано: правила загального права, що не суперечать КК, зберігаються (ст. 939.10). Крім того, суди звертаються до відповідних положень загального права для з'ясування використовуваних в Особливій частині кримінального законодавства таких понять, як «тяжкий» або «просте вбивство»,

---

⁷ Крылова Н. Е. Уголовное право Японии / Уголовное право зарубежных стран. URL: <http://oprave.ru/?p=12958> (дата звернення: 17.08.2019).

«пограбування», «напад», «зґвалтування» тощо, але не містять їх визначень. Причому іноді законодавство прямо дозволяє це робити суддям.

Напрошується висновок, який підтверджується висловлюванням Верховного суду штату Флорида: звичайна людина, щоб не потрапити на лаву підсудних, повинна, передусім, знати не лише кримінальні закони, а й загальне право. А по-друге, існуюче положення в законодавстві практично надає суддям необмежені дискреційні повноваження, що породжує суттєвий дисбаланс у правозастосовній практиці й тим самим може похитнути віру населення країни в силу основоположного принципу законності.

На федеральному рівні, як і в більшості штатів, карати за злочини, не передбачені законодавством, судам заборонено. Вперше ця заборона була встановлена Верховним судом країни ще в 1812 р.

Окрім того, кримінальна відповідальність в США може наступити і за порушення підзаконних нормативних актів (акти, які видаються президентом, міністерствами і відомствами федерального уряду). Ці злочини і встановлені за них покарання передбачаються актами, прийнятими місцевими органами влади. Така можливість їм надається кримінальним кодексом.

Другий елемент принципу законності знайшов відображення в доктрині «*Void for vagueness*» (нікчемний через неясності). Зміст цієї доктрини полягає в тому, що в разі якщо суд (зазвичай Верховний суд США або штату) встановить, що певний нормативний акт (статут) викладено нечіткою, недостатньо зрозумілою мовою, він може позбавити його судово-правового захисту, тобто визнати таким, що не має юридичної сили. Постановляючи таке рішення, він посилається на недотримання вимоги про «належну правову процедуру» (*due process clause*), що міститься в V і XIV поправках до Конституції США.

Положення про «належну правову процедуру» має два «виміри»: процесуальне і матеріально-правове. Що стосується матеріально-правового, то Верховний суд у своїх рішеннях констатував, що в статутах має міститися

«ясне (зрозуміле) попередження» про те, яка поведінка є злочинною. І хоча Верховний суд неодноразово звертав увагу, що кожен має право знати, за що закон карає або що забороняє, він нерідко відсилав до таких невизначених понять, як «середня людина», «звичайні люди» або «люди зі звичайним інтелектом». Більш того, в своїх постановках він зазначав, що якщо мова будь-якого статуту незрозуміла, він може бути уточнений поняттями, які використовуються в загальному праві або іншому законі.

З принципом законності тісно пов'язане питання тлумачення кримінального законодавства. Воно виникає тоді, коли суд, не бажаючи визнати якийсь статут неконституційним, недійсним через незрозумілості або двозначності, хоче як би «вдихнути» в нього життя, давши своє тлумачення відповідним його положенням. І тут на допомогу приходять правило неупередженого тлумачення, що відповідно призвело до відмови від правила точного тлумачення. Іншими словами, при розробці сучасних, тобто реформованих, КК велика увага приділялася чіткому і точному формулюванню визначень і положень.

Дійсно, техніка, прийоми тлумачення статутів можуть бути різними, але головне, як зазначають американські вчені, – встановити (з'ясувати) намір законодавця, який так чи інакше сформулював відповідне положення. Однак якщо суд використовує правило «неупередженого тлумачення», переслідуючи мету «зміцнення правосуддя», то він може вийти далеко за рамки того, що написано в законі.

Третій елемент принципу законності знайшов відображення в забороні, яка передбачена в розд. 1 Конституції США, видавати на федеральному рівні (ст. 9) і в штатах (ст. 10) закони *ex post facto*. Така заборона включена в конституції багатьох штатів країни.

Верховний суд ще наприкінці XVII ст. вказав, що до таких законів відносяться: 1) будь-який закон, який криміналізує будь-яке діяння, вчинене до видання такого закону, і який передбачає покарання за таке діяння; 2) будь-

який закон, який визнає злочин більш тяжким або більш широким порівняно з тим, коли він був скоєний; 3) будь-який закон, який передбачає суворіше покарання в порівнянні із законом, який застосовувався до конкретного злочину, коли він був вчинений. Це означає, що злочинність і караність діяння визначаються законом, який діяв на час вчинення цього діяння, і про те, що закон, який встановлює злочинність діяння, посилює покарання або ще як-небудь погіршує становище особи, зворотної сили не має.

Таким чином, принцип законності в кримінальному праві США знаходиться в дуже делікатному становищі. Незважаючи на різні «перепони», поставлені на шляху його порушення, в тому числі конституційні, він в силу широти дискреційних повноважень суддівського корпусу, прогалин кримінального законодавства та з інших причин дуже вразливий для таких порушень. Є підстави констатувати, що в загальноприйнятому розумінні, в якому принцип законності існує в розвинених країнах континентальної системи права, він не діє або діє з дуже великими застереженнями⁸.

Що стосується європейських країн, то, наприклад, згідно зі ст. 287 КК Швейцарії, «привласнення влади посадової особи карається тюремним ув'язненням або штрафом». Безумовно, мінімальну і максимальну тривалість тюремного ув'язнення можна уточнити в нормах Загальної частини кодексу (від трьох днів до трьох років), там вказується і максимальний розмір штрафу (40 тис. франків). Однак відповідно до ст. 48 КК Швейцарії, «якщо особа діє з корисливих мотивів, то суддя не пов'язаний максимальним розміром штрафу». У цьому випадку стосовно штрафу ми маємо справу з абсолютно невідзначеною санкцією, оскільки її верхня межа законодавчо не встановлена. Виходить, що, керуючись цією статтею, суддя вправі встановити будь-який розмір штрафу. При зловживанні суддею своїм правом призначати необмежене

---

⁸ Крылова Н. Е. Принцип законности в современном уголовном праве / Уголовное право зарубежных стран. URL: https://studme.org/67774/pravo/printsip_zakonnosti_sovremennom_amerikanskom_ugolovnom_prave (дата звернення: 17.08.2019).

законодавчими рамками покарання ми матимемо справу з узаконеним свавіллям. Стаття 276 КК Швейцарії містить не менш парадоксальну санкцію, вказуючи, що «заклик військовослужбовців до заколоту карається каторжною в'язницею або тюремним ув'язненням». Уточнивши цю санкцію за допомогою норм Загальної частини КК, з'ясуємо, що покарання за цей злочин встановлено в межах від трьох днів тюремного ув'язнення до двадцяти років каторжної в'язниці.

Своєрідне ставлення до принципу законності при призначенні покарання можна виявити в англійському кримінальному праві. Так, відповідно до Закону про повноваження кримінальних судів 1973 року суд, розглядаючи справу щодо особи, яка вчинила злочин, покарання за яке точно не визначено в законі, може видати наказ про повне звільнення цієї особи за умови, що вона не скоїть злочину протягом трьох років з дати видання наказу (ст. 7). У цьому випадку мова йде про малозначне суспільно небезпечне діяння, покарання за яке відповідним статутом не встановлено. Згідно зі ст. 18 Закону про повноваження кримінальних судів, якщо особу засуджено за обвинувальним актом за злочин, який карається позбавленням волі, але позбавлення волі в цьому Законі не встановлено у виді певного терміну або довічного тюремного ув'язнення, такий засуджений карається позбавленням волі на строк до двох років⁹.

Висновки. Отже, дійсно, законність, як ми вище наголошували, є одним з основоположних принципів організації не лише всього державного і суспільного життя, які представляють, по суті, фундаментальну ідею правової держави і демократії, а й окремо взятої галузі права. Сама ідея законності є базисним елементом будь-якої демократичної держави. У правовій державі законність (правозаконність) є гарантією правомірності застосованого примусу. Через зазначені положення, які, на наш погляд, є справедливими, саме

---

⁹ Малиновский А. А. Принципы уголовного права (сравнительно-правовой анализ). *Международное уголовное право и международная юстиция*. 2008, № 4. С. 27–30.

в законі про кримінальну відповідальність має бути зафіксований такий основоположний принцип як принцип законності. Водночас ця наша позиція не спрямована на зменшення чи заперечення ролі прецедентів у правозастосуванні. Адже згадана правова сім'я, до якої відносяться прецеденти як джерела права, має свою давню історію, традиції й, звичайно, право на існування. На наш погляд, руйнування традицій у праві може призвести до зворотного ефекту. Активні євроінтеграційні процеси, що сьогодні відбуваються в Україні, не завжди знаходять якісне відображення у законодавчих актах та практиці їх застосування. Так, на прикладі кримінального законодавства Швейцарії та Великобританії нами показано, що їх норми далекі від ідеалу, надають в окремих випадках широкі дискреційні повноваження суддям, мають прогалини тощо.

Таким чином, якщо навіть виходити із самої назви розглядуваного нами принципу, необхідно відмітити, що сутність принципу законності за законодавством будь-якої демократичної цивілізованої держави має бути якщо не однаковою, то схожою за розумінням. Адже принцип законності полягає в тому, щоб основоположні начала були визначені безпосередньо в законі, а не в підзаконному нормативному акті. При цьому дискреційні повноваження суддів в кримінальному провадженні мають бути зведені до мінімуму, підстави призначення покарання та його межі – бути розумними та вказані безпосередньо в законі.

Список використаних джерел

1. Бобровник С. В. Законність. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2007. 990 с.
2. Крылова Н. Е. Принцип законности в современном уголовном праве / Уголовное право зарубежных стран. URL: https://studme.org/67774/pravo/printsip_zakonnosti_sovremennom_amerikanskom_ugolovnom_prave (дата звернення: 17.08.2019).
3. Крылова Н. Е. Уголовное право Японии / Уголовное право зарубежных стран. URL: <http://oprave.ru/?p=12958> (дата звернення: 17.08.2019).

4. Кудрявцев В. Н. Законность: содержание и современное состояние. *Законность в Российской Федерации*. Москва: Спарк, 1998. 255 с.
5. Малеин Н. С. О законности в условиях переходного периода. *Теория права: новые идеи*. Москва: Изд-во ИГиП РАН, 1995. Вып. 4. С. 26–32.
6. Малиновский А. А. Принципы уголовного права (сравнительно-правовой анализ). *Международное уголовное право и международная юстиция*. 2008. № 4. С. 27–30.
7. Оніщенко Н. Принцип законності: природа та сутність в умовах демократичних змін. *Віче*. 2012. № 12. С. 2–5.
8. Теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. Москва: Юрист, 1997. 472 с.
9. Явич Л. С. Сущность права. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1985. 207 с.

REFERENCES

1. Bobrovnyk S. V. (2007). *Zakonnist'*. *Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovnyk*. Yu. S. Shemshuchenko. (Ed.). Kyiv: Yuryd. dumka [in Ukrainian].
2. Krylova N. Ye. (2015). Printsip zakonnosti v sovremennom ugolovnom prave. *Ugolovnoye pravo zarubezhnykh stran*. URL: https://studme.org/67774/pravo/printsip_zakonnosti_sovremennom_amerikanskom_ugolovnom_prave [in Russian].
3. Krylova N. Ye. (2015). Ugolovnoye pravo Yaponii. *Ugolovnoye pravo zarubezhnykh stran*. URL: <http://oprave.ru/?p=12958> [in Russian].
4. Kudryavtsev V. N. (1998). *Zakonnost': sodержaniye i sovremennoye sostoyaniye*. *Zakonnost' v Rossiyskoy Federatsii*. Moskva: Spark [in Russian].
5. Malein N. S. (1995). O zakonnosti v usloviyakh perekhodnogo perioda. *Teoriya prava: novyye idei*. Moskva: Izd-vo IGI P RAN, issue 4, 26–32.
6. Malinovskiy A. A. (2008). Printsipy ugolovnogo prava (sravnitel'no-pravovoy analiz). *Mezhdunarodnoye ugolovnoye pravo i mezhdunarodnaya yustitsiya*, 4, 27–30 [in Russian].
7. Onishchenko N. (2012). Pryntsyp zakonnosti: pryroda ta sutnist' v umovakh demokratychnykh zmin. *Viche*, 12, 2–5 [in Ukrainian].
8. *Teoriya prava i gosudarstva: uchebnik* (1997). V. V. Lazarev (Ed.). Moskva: Yurist. [in Russian].
9. Yavich L. S. (1985). *Sushchnost' prava*. Leningrad: Izd-vo LGU [in Russian].

Олейник Е. С. Сущность принципа законности в уголовном законодательстве зарубежных стран

Статья посвящена вопросу реализации в законодательстве зарубежных стран такого основополагающего принципа уголовного права как принцип законности. Автор отмечает, что принципы олицетворяют собой ди-

наличность общественных и правовых процессов, а значит, главное – проявление их сущности. От правильного, истинного теоретического понимания принципов напрямую зависит и их воплощение в жизнь. Законность, в свою очередь, является одним из основополагающих принципов организации государственной и общественной жизни, которые представляют, по сути, фундаментальную идею правового государства и демократии. Идея законности является базисным элементом любого демократического государства. Автор статьи убеждена, что в законности концентрированно выражена свойство права противостоять произволу в процессе упорядочения общественных отношений. В правовом государстве законность (правозаконность) должна выступать гарантией правомерности применяемого принуждения, тем более что отрасль уголовного права является самой суровой отраслью права. В то же время, законодатели разных стран, воплощая этот принцип, используют различные формы и методы, что не всегда идет на пользу деятельности существующим в стране правоприменительным органам. Нормы об уголовной ответственности, по мнению автора, должны быть сконцентрированы в законодательных актах, принятых высшим законодательным органом государства. В то же время, в ходе исследования выяснилось, что в целом ряде стран (например, в США, Франции, ФРГ) даже подзаконный акт может выступать источником уголовного права. Также в статье отмечается, что в отношении прецедентов (которые выступают источником уголовного права отдельных государств) можно констатировать, что в настоящее время трудно найти судебное решение, которым криминализуется и пенализируется любое деяние вместо закона или подзаконного акта даже в странах, принадлежащих к англо-американской правовой семье.

Ключевые слова: принцип законности, правовое государство, источники уголовного права, судебный прецедент.

Oliinyk O. S. The essence of the principle of legality in the criminal law of foreign countries

The article is devoted to the question of implementation in the legislation of foreign countries such fundamental principle of criminal law as the principle of legality. The author emphasizes that the principles represent the dynamism of social and legal processes, and therefore, the main thing is the manifestation of their essence. From the correct, true theoretical understanding of the principles depends directly on their implementation. Legality, in turn, is one of the fundamental principles of the organization of state and public life, which represent, in essence, the fundamental idea of the rule of law and democracy. The idea of legality is a basic element of any democratic state. The author of the article is convinced that the legality of the expressed property of the right to resist arbitrariness in the process of ordering social relations is concentrated. In a rule of law, legality (legality) must be a guarantee of the lawfulness of coercion applied, especially since the criminal law branch is the most stringent branch of law. At the same time, the legislators of

different countries, using this principle, use different forms and methods, which does not always benefit the activities of the existing law enforcement agencies in the country. Criminal liability rules, in the opinion of the author, should be concentrated in the legislative acts adopted by the highest legislative body of the state. At the same time, the study found that in a number of states (for example, in the US, France, Germany), even a by-law can be a source of criminal law. The article also notes that with respect to precedents (which serve as a source of criminal law of individual states) it can be stated that it is currently difficult to find a judgment that criminalizes and penalizes any act instead of law or regulation, even in non-English-American legal family.

Key words: *principle of legality, rule of law, sources of criminal law, judicial precedent.*